

УДК 316.648.4

DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.65.331804>

Піменова Ольга Олександрівна, кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціогуманітарних технологій, Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
e-mail: socio.lntu@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-3384-6806

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті розглянуто особливості соціальної активності студентської молоді в умовах війни. Визначено, що соціальна активність молоді трансформується під впливом нестабільного середовища, змінюючи традиційні механізми соціалізації та взаємодії. Аналіз досліджень показав, що рівень залученості студентів у суспільні процеси залежить від особистісних цінностей, освітнього середовища, мотиваційних чинників та загальної соціально-економічної ситуації.

Ключові слова: соціальна активність, соціальні ініціативи, студентська молодь, волонтерство, громадянська залученість.

Постановка проблеми. Соціальна активність студентської молоді в умовах війни набуває особливого значення, оскільки визначає рівень громадянської відповідальності, здатність до самоорганізації та залученість у суспільні процеси. Сучасні реалії змушують молодь адаптуватися до нестабільного середовища, змінювати форми взаємодії та шукати нових можливостей для участі в соціальному житті. Військові дії не лише створюють виклики, а й відкривають простір для активного включення студентства у волонтерську діяльність, підтримку внутрішньо переміщених осіб, інформаційний спротив та інші громадські ініціативи.

Студентська молодь відіграє важливу роль у стабілізації суспільства, адже часто стає рушійною силою соціальних змін. Війна трансформує традиційні механізми соціалізації, впливаючи на залученість до освітнього процесу, професійного розвитку та волонтерства. Це потребує глибшого аналізу для розуміння тенденцій соціальної активності, визначення чинників, що сприяють участі молоді в громадському житті чи, навпаки, обмежують її.

Дослідження цих процесів допоможе краще зрозуміти особливості соціальної участі студентства, динаміку змін та можливі шляхи сприяння їхній адаптації до нових викликів.

Вивчення соціальної активності студентства в умовах війни дозволяє оцінити не лише масштаби та форми їхньої участі в суспільних процесах, а й визначити потенційні вектори розвитку громадянської активності після завершення військових дій. Соціологічний аналіз допомагає виявити закономірності включення молоді в соціальну взаємодію, що має важливе значення для формування стратегії підтримки студентських ініціатив та зміцнення громадянського суспільства в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання соціальної активності студентів в умовах війни перебуває у центрі уваги таких українських та зарубіжних дослідників: Т. Цуркан досліджує вплив воєнного конфлікту на активність студентів у соціальному житті [10]; О. Бульвінська аналізує практики впровадження соціальної відповідальності в університетах України під час війни та повоєнного відновлення [1]; О. Бялик розкриває роль студентського самоврядування в самореалізації студентів [2]; О. Гевко, Л. Романишина, В. Мірошніченко досліджують особливості формування громадянської свідомості студентів технічних спеціальностей на заняттях з гуманітарних дисциплін [3]; Є. Недошовенко аналізує теоретичні та практичні підходи до розуміння активної громадянської позиції студентів [7]; Драммонд-Мундал (Lori Drummond-Mundal) досліджує активізм молоді та їхні зусилля в миробудівництві в зонах конфліктів [11]; Я. Мішневський (Janusz Miśkiewicz) аналізує соціальну поведінку молоді на сході України під час війни, досліджує рівень їхньої активності в громадському житті, участь у волонтерських та благодійних акціях [6].

Мета статті – проаналізувати особливості соціальної активності студентської молоді в умовах війни, визначити основні напрями її прояву, механізми формування та чинники, що впливають на рівень громадянської залученості.

Виклад основного матеріалу. Проблема соціальної активності завжди була в центрі уваги соціологів, оскільки вона є ключовим чинником функціонування суспільства. Соціальна активність визначає, як саме люди взаємодіють між собою, беруть участь у суспільному житті, впливають на соціальні зміни та підтримують стабільність соціальних інститутів. Соціологи досліджували соціальну активність із різних перспектив: 1) класичні соціологи (Е. Дюркгейм, М. Вебер, К. Маркс) аналізували, як соціальна активність впливає на згуртованість суспільства, розвиток економіки та політичні процеси; 2) функціоналісти (Т. Парсонс, Р. Мертон) вважали, що соціальна активність є важливою для

підтримки рівноваги в суспільстві; 3) конфліктологи (К. Маркс, Р. Дарендорф) бачили в соціальній активності механізм боротьби за ресурси та владу; інтеракціоністи (Дж. Мід, Е. Гофман) досліджували, як соціальна активність проявляється через повсякденні взаємодії людей.

Українські дослідники О. Матвієнко та І. Матвієнко стверджують: «Соціальна активність особистості детермінується способом життєдіяльності соціального суб'єкта, його здатністю свідомо спрямовувати свої дії з метою вирішення соціальних проблем, продукування соціальних ініціатив, зміни соціальних умов відповідно до інтересів, потреб, ідеалів. Означена характеристика яскраво демонструє здатність і спроможність людини швидко реагувати на зміни в соціумі, трансформувати та брати участь у реалізації соціальної енергії, що сприяє конструктивним змінам у навколишньому світі, тобто є вираженням рівня соціальних потенцій суб'єкта» [4, с. 146].

Водночас, говорячи про соціальну активність такої соціально-демографічної спільноти, як студенти, важливо зосередити увагу на її структурних характеристиках, механізмах формування та основних чинниках, що впливають на рівень залученості студентів у соціальні процеси.

Структурні характеристики соціальної активності студентів охоплюють рівні та напрями їхньої діяльності. На індивідуальному рівні це може бути участь у наукових дослідженнях, волонтерських програмах, культурних ініціативах чи студентському самоврядуванні. На груповому рівні активність реалізується через участь у громадських організаціях, молодіжних рухах та соціальних проєктах, що сприяють інтеграції студентства в суспільні процеси.

Крім згаданих рівнів активності, важливим аспектом є також визначення напрямів соціальної діяльності, які мають різноманітні форми та спрямованість. Одним із важливих напрямів є соціальне підприємництво, яке активно розвивається серед студентів. У цьому контексті студенти не лише набувають підприємницьких навичок, але й активно шукають інноваційні способи вирішення соціальних проблем через створення та реалізацію проєктів, що мають позитивний вплив на суспільство. Це можуть бути як екологічні, так і освітні ініціативи, що сприяють розвитку громади. Важливим складником є також активна участь студентів у культурних та освітніх програмах, які формують культурний капітал та підтримують міжкультурний діалог серед молоді. Крім того, сучасні студенти часто залучаються до цифрових ініціатив, що включають створення онлайн-ресурсів, платформ для обміну знаннями та досвідом, а також активну участь у віртуальних волонтерських програмах, які дозволяють працювати на міжнародному рівні та розширювати горизонт своїх можливостей. Важливим є також розвиток громадських рухів, що сприяють залученню студентів до роботи з місцевими громадами, підтримуючи

різні соціально важливі ініціативи, такі як допомога малозабезпеченим, організація спортивних та культурних подій, а також освітніх кампаній.

Формування соціальної активності студентів відбувається через низку механізмів, серед яких ключову роль відіграють соціалізація в навчальному середовищі, залучення до колективної діяльності та розвиток особистісних цінностей. Освітні заклади, створюючи умови для активної взаємодії між студентами та суспільством, відіграють важливу роль у цьому процесі. Стимулювання ініціативності, формування громадянської позиції та розвиток комунікативних навичок сприяють підвищенню рівня соціальної активності молоді.

Крім того, важливим аспектом є надання студентам можливості брати участь у різноманітних проєктах, які дозволяють їм реалізовувати свої ідеї, впливати на розвиток університетської та міської інфраструктури. Це може бути участь в екологічних, освітніх, культурних, а також соціальних ініціативах, що сприяють інтеграції студентів у широкі соціальні процеси, зокрема у вирішення проблем громади. Взаємодія з представниками місцевих органів влади та бізнесу, реалізація проєктів з соціального підприємництва чи волонтерської діяльності дозволяють студентам не лише здобувати досвід, а й приносити реальну користь суспільству, підвищуючи рівень соціальної відповідальності.

Основними чинниками, що визначають рівень соціальної активності студентів, є освітнє середовище, соціально-економічні умови, особистісні орієнтації та наявність мотиваційних стимулів. Важливу роль відіграють можливості для самореалізації, рівень підтримки з боку університету, наявність ресурсів для участі в соціальних ініціативах. Крім того, суспільно-політичний контекст та загальні тенденції розвитку громадянського суспільства також впливають на активність студентів, визначаючи пріоритетні напрями їхньої участі в соціальних процесах.

Таким чином, соціальна активність студентів формується під впливом комплексу внутрішніх та зовнішніх факторів, а її розвиток є показником як особистісного становлення молоді, так і рівня громадянської зрілості суспільства загалом.

Доцільно відзначити, що соціальна активність студентства характеризується високою динамічністю, варіативністю форм прояву та залежністю від соціокультурного середовища. Вона може проявлятися через когнітивний (усвідомлення соціальних процесів), комунікативний (участь у соціальних контактах), нормативний (дотримання або ініціювання соціальних норм) та практичний (безпосередня діяльність) складники.

Формування соціальної активності студентів визначається такими чинниками, як рівень освіти, соціалізація в навчальному середовищі, особистісні цінності, а також соціально-економічні умови. Вона є важливим показником

не лише особистісного розвитку студентів, а й загального рівня громадянської зрілості суспільства.

У цьому контексті постає питання: якою є соціальна активність студентів сьогодні та які особливості її прояву можна спостерігати?

З метою отримання емпіричних даних було проведено дослідження пілотажного характеру, яке здійснювалось у січні – березні 2024/2025 навчального року.

Для проведення цього дослідження нами була обрана вибірка за принципом «снігової кулі». Українська дослідниця Світлана Сальнікова стверджує: «Цей метод відноситься до стихійного методу відбору і пов'язаний зі способом отримання інформації, який не контролюється дослідником, а залежить виключно від волі респондента. Певною мірою він «перегукується» зі спрямованим методом, проте у ньому немає можливості особистого рекрутингу. Через спонтанність характеру стихійного методу відбору його аналогом можемо вважати англomовний *accidental sampling*» [9, с. 92].

На початку дослідження випадковим чином було обрано початкову групу респондентів, після опитування яких ми просили допомогти виявити наступних кандидатів. У подальшому відбір респондентів відбувався серед тих викладачів, які були запропоновані першими респондентами.

Дослідник О. О. Сердюк обґрунтовує принцип «снігової кулі» таким чином: «Кожен представник цільової групи запрошує до участі у дослідженні одного чи декількох наступних представників цільової групи, або надає їх контактні дані. Вибірка поповнюється до тих пір, поки не почне надходити потрібна інформація або досягне необхідної кількості. Кількість учасників постійно змінюється, через те, що нові учасники запрошуються особами, що вже беруть участь у дослідженні, це називається ефектом снігової кулі» [5, с. 46].

У вибірці взяли участь 30 студентів закладів вищої освіти м. Луцька.

Дослідження проходило у формі онлайн-опитування (CAWI) шляхом заповнення учнями опитувальника, створеного у Google-формі [8, с. 262].

Отримані результати показали наступне. Відповіді на запитання про те, у яких видах активності студенти беруть участь (можна було обрати декілька варіантів) розподілені таким чином: участь у студентських організаціях (студентська рада) (23,3%); волонтерська діяльність (33,3%); участь у політичних або громадських ініціативах (16,7%); участь у мистецьких та спортивних заходах (16,7%); благодійність (збір коштів, допомога нужденним) (56,7); наукова діяльність (участь у дослідженнях, наукових конференціях) (20%). Ці результати свідчать про різноманітність напрямів соціальної активності серед студентів та їхню готовність активно впливати на розвиток суспільства через участь у волонтерських та благодійних ініціативах (рис. 1).

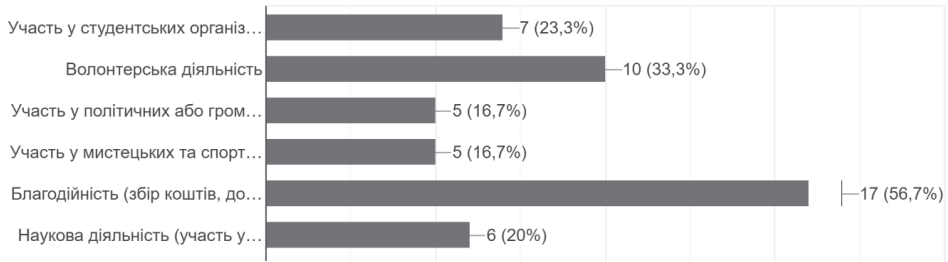

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання щодо факторів, які найбільше впливають на участь у соціальній активності

На запитання про те, які фактори найбільше впливають на участь у соціальній активності, опитані студенти відповіли так: зацікавленість у темі (36,7%); можливість розвиватися особистісно та професійно (20%); мотивація від оточення (друзів, викладачів) (10%); ресурси та можливості, надані навчальним закладом (10%); відсутність часу через навчання або роботу (23,3%). Отримані результати демонструють різноманітність факторів, які можуть впливати на рівень участі студентів у соціальних ініціативах, де особисті інтереси та можливості розвитку відіграють ключову роль (рис. 2).

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на запитання щодо факторів, які найбільше впливають на участь у соціальній активності

Відповіді респондентів на запитання про те, які з факторів заважають брати участь у соціальних та громадських ініціативах (можна було вибрати декілька варіантів), показали такі результати: брак часу через навчання (63,3%); брак фінансів або ресурсів (20%); відсутність мотивації (36,7%); відсутність інформації про такі ініціативи (26,7%); не підтримуємо ініціативи університету (6,7%). Узагальнюючи, можна сказати, що основними перешкодами для участі студентів у соціальних ініціативах є брак часу через

навантаження в навчанні, низька мотивація, відсутність інформації про доступні можливості та обмежені фінансові ресурси. Ці фактори створюють бар'єри для активної участі студентів у громадській діяльності, що вимагає системної підтримки з боку університетів. Важливо, щоб навчальні заклади надавали більше інформації про соціальні проекти, створювали можливості для поєднання навчання та активної діяльності, а також забезпечували фінансову та організаційну підтримку студентських ініціатив для полегшення доступу до таких можливостей (рис. 3).

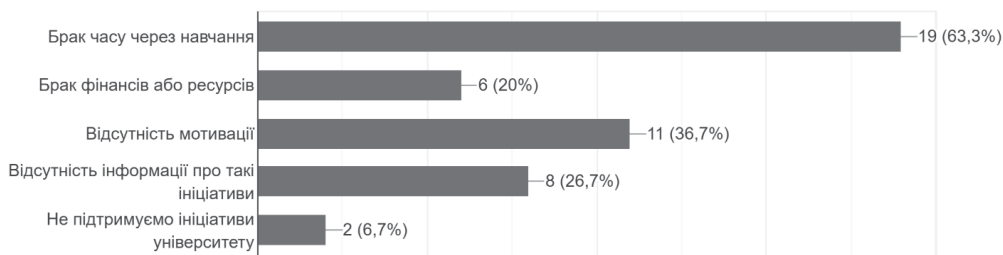

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на запитання щодо факторів, які заважають брати участь у соціальній активності

На запитання про те, як студенти оцінюють вплив участі в соціальних ініціативах на особистісний розвиток, аналіз відповідей показав: дуже позитивно (розвиваюся як особистість, набуваю корисних навичок) (46,7%); помірно позитивно (допомагає в навчанні та кар'єрі) (40%); мало впливає на мій розвиток (13,3%); не впливає (0%). Узагальнюючи, можна зазначити, що більшість студентів оцінюють участь у соціальних ініціативах як позитивний фактор для особистісного розвитку, вважаючи її корисною для набуття нових навичок та покращення кар'єрних перспектив (рис. 4).

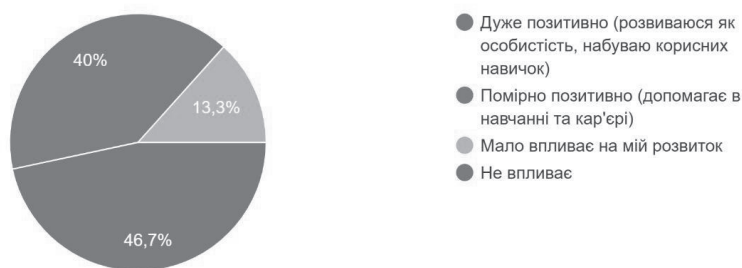

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на питання про те, як студенти оцінюють вплив участі в соціальних ініціативах на особистісний розвиток

Висновки. Здійснене нами дослідження підтвердило, що соціальна активність студентів є багатовимірним явищем, що включає когнітивний, комунікативний, нормативний та практичний складники. Її розвиток залежить від поєднання особистісних, інституційних та соціально-економічних факторів. Залученість студентів до соціальних ініціатив не лише сприяє їхньому особистісному та професійному розвитку, але й зміцнює громадянське суспільство загалом, формуючи відповідальну та свідому молодь, готову до конструктивних змін у державі.

Аналіз отриманих даних свідчить, що найбільш популярними напрямками соціальної активності серед студентів є благодійна діяльність, волонтерство та участь у студентському самоврядуванні. При цьому основними факторами, що мотивують студентів до участі в соціальних ініціативах, є особистий інтерес до теми, можливості для саморозвитку та підтримка з боку оточення. Водночас бар'єрами на шляху до активної громадянської позиції залишаються брак часу через навчальне навантаження, обмежені фінансові ресурси та недостатня обізнаність про наявні можливості.

Таким чином, підтримка та розвиток соціальної активності студентської молоді потребує комплексного підходу, що включає створення сприятливого освітнього середовища, популяризацію громадянських ініціатив, розширення можливостей для участі та подолання бар'єрів, що стримують молодь. В умовах війни така діяльність має особливу вагу, адже сприяє консолідації суспільства, формуванню соціальної стійкості та підготовці молодого покоління до активної участі в післявоєнному відновленні країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бульвінська О. Механізми реалізації соціальної відповідальності університетів в умовах університетської автономії: європейський досвід. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2023. №2 (75). С. 102–112.
2. Бялик О. Роль студентського самоврядування у самореалізації студентів закладу вищої освіти. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. №23. С. 71–75.
3. Гевко О., Романишина Л. М., Мірошніченко В. Формування громадянської свідомості студентів технічних спеціальностей на заняттях з гуманітарних дисциплін. *Вісник науки та освіти*. 2023. №4. С. 390–400.
4. Матвієнко О., Матвієнко І. Освітнє середовище закладів вищої освіти як чинник розвитку соціальної активності студентів. *Освітньо-науковий простір*. 2023. Вип. 5. С. 144–151.
5. Методи дослідження залежностей – Introduction to Research Methods in Substance Use and Abuse : матеріали електрон. навч. курсу / автори-укладачі О. О. Сердюк,

- В. В. Бурлака ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Ун-т Вейна ; Мічиган. ун-т. Харків : Константа, 2018. 160 с.
6. Мішневський Я. Молодь на сході України в контексті російсько-української війни. *Соціологія села*. 2016. 1 (72). С. 132–140.
  7. Недошовенко Є. Активна громадянська позиція студентів: теоретичні та практичні підходи. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. №3. С. 93–99.
  8. Паніотто В., Харченко Н. Методи опитування. Київ : Видав. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 342 с.
  9. Сальнікова С. Вибірка у соціологічному дослідженні : підручник. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 252 с.
  10. Цуркан Т. Активна життєва позиція студентської молоді в умовах війни. *Проблеми освіти*. 2023. Вип. 1. С. 347–359.
  11. Drummond-Mundal L., Cave G. Young peacebuilders: Exploring youth engagement with conflict and social change. *Journal of Peacebuilding & Development*. 2007. №3 (3). С. 63–76.

REFERENCES

1. Bulvinska, O. (2023). Mekhanizmy realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti universytetiv v umovakh universytetskoï avtonomii: yevropeïskyi dosvid. *Neperevna profesiïna osvita: teoriïa i praktyka – Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 2(75), 102–112 [in Ukrainian].
2. Bialyk, O. (2022). Rol studenckoho samovriaduvannia u samorealizatsii studentiv zakladu vyshchoï osvity. *Modern engineering and innovative technologies*, 23, 71–75 [in Ukrainian].
3. Hevko, O., Romanyshyna, L., Miroshnychenko, V. (2023). Formuvannia hromadianskoï svidomosti studentiv tekhnichnykh spetsialnostei na zaniattiakh z humanitarnykh dystsyplin. *Visnyk nauky ta osvity – Bulletin of Science and Education*, 4, 390–400 [in Ukrainian].
4. Matviienko O., Matviienko, I. (2023). Osvitnie seredovyshe zakladiv vyshchoï osvity yak chynnyk rozvytku sotsialnoi aktyvnosti studentiv. *Osvitnio-naukovyi prostir – Educational and Scientific Space*, 5, 144–151 [in Ukrainian].
5. Serdiuk, O., Burlaka, V. (2018). Metody doslidzhennia zalezhnosti – Introduction to Research Methods in Substance Use and Abuse: Course Materials. Kharkiv: Konstanta [in Ukrainian].
6. Mishnevs'kyi, Ya. (2016). Molod na skhodi Ukrainy v konteksti rosiïsko-ukrainskoï viiny. *Sotsiologiïa sela – Rural Sociology*, 1(72), 132–140 [in Ukrainian].
7. Nedoshovenko, Ye. (2024). Aktyvna hromadianska pozytsiïa studentiv: teoretychni ta praktychni pidkhody. *Vvichlyvist. Humanitas – Politeness. Humanitas*, 3, 93–99 [in Ukrainian].
8. Paniotto, V., Kharchenko, N. (2017). Metody opytuvannia. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House [in Ukrainian].

9. Salnikova, S. (2021). Vybirkа u sotsiologichnomu doslidzhenni: A Textbook. Lutsk: Vezha-Druk [in Ukrainian].
10. Tsurkan, T. (2023). Aktyvna zhyttieva pozytsiia studentskoi molodi v umovakh viiny. *Problemy osvity – Problems of Education, 1*, 347–359 [in Ukrainian].
11. Drummond-Mundal, L., Cave, G. (2007). Young peacebuilders: Exploring youth engagement with conflict and social change. *Journal of Peacebuilding & Development, 3(3)*, 63–76.

Pimenova Olha Oleksandrivna, PhD in Sociology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Socio-Humanitarian Technologies, Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine

SOCIAL ACTIVITY OF STUDENT YOUTH: DEVELOPMENT FEATURES UNDER CONDITIONS OF WAR

The article explores the characteristics of social activity among student youth in wartime conditions. It is determined that youth social activity is being transformed under the influence of an unstable environment, altering traditional mechanisms of socialization and interaction. An analysis of current research reveals that the level of student engagement in societal processes depends on personal values, the educational environment, motivational factors, and the broader socio-economic situation.

Keywords: *social activity, social initiatives, student youth, volunteering, civic engagement.*

